

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології, журналістики та мистецтв
Кафедра англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова

ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ УЧНІВ ЛІЦЕЇВ ЗАСОБАМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 09-251М групи
Спеціальності 014 Середня освіта
Спеціалізації 014.021 Англійська мова та література
Освітньо-професійної програми «Середня освіта
(англійська мова та література)»
Перетяпко-Захаропулу Юлія Дмитрівна

Керівник: кандидатка педагогічних наук, доцентка
Зуброва Ольга Андріївна
Рецензент: кандидатка філологічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри галузевого перекладу та
іноземних мов Херсонського національного
технічного університету
Лебедева Аеліта Володимирівна

Івано-Франківськ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування англійськомовної комунікативної компетентності учнів ліцеїв у говорінні засобами інтелектуальних карт	6
1.1. Сутність англійськомовної комунікативної компетентності як педагогічного феномена	6
1.2. Характеристика навички говоріння як складової англійськомовної комунікативної компетентності	9
1.3. Інтелектуальні карти як засіб формування навичок англійськомовного говоріння.....	12
1.4. Зарубіжний та вітчизняний досвід застосування інтелектуальних карт у мовному навчанні.....	19
РОЗДІЛ 2 Особливості застосування інтелектуальних карт для формування в ліцеїстів комунікативної компетентності в говорінні	22
2.1 Інтелектуальні карти в методиці навчання англійської мови та принципи їх складання.....	22
2.2 Можливості онлайн-ресурсів для роботи з інтелектуальними картами	28
2.3 Система вправ для формування компетентності ліцеїстів у говорінні засобами інтелектуальних карт	34
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Сучасні тенденції модернізації української освіти, зокрема реалізація положень концепції «Нова українська школа», оновлених державних стандартів базової та профільної середньої освіти, акцентують увагу на формуванні в учнів здатності до ефективної іншомовної комунікації в реальних життєвих ситуаціях. Особливе значення у цьому процесі має розвиток англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні, яка поєднує мовленнєву, мовну, соціокультурну, дискурсивну та стратегічну складові. Утім, практика свідчить, що значна частина учнів ліцеїв володіє іноземною мовою на рівні відтворення готових зразків, але зазнає труднощів у самостійному продукуванні висловлювань.

У працях зарубіжних і вітчизняних дослідників (Т. Хуторський, Н. Гальскова, Д. Хаймс, Дж. Річардс, О. Бігич, С. Ніколаєва) започатковано підходи до формування комунікативної компетентності. Питання використання інтелектуальних карт в методиці навчання різних дисциплін досліджено в роботах М.Бирки, В. Вітюк, А. Лякішевої, К. Гавриленко, Є. Гриценко, А. Драчук, О. Лопутько та ін., однак питання використання інтелектуальних карт як специфічного дидактичного інструмента розвитку говоріння залишається недостатньо розробленим.

Актуальність теми роботи зумовлена суперечністю між потребою суспільства у випускниках закладів загальної середньої освіти, здатних до активної усної комунікації англійською мовою, та недостатнім рівнем сформованості практичних умінь говоріння в умовах традиційного, переважно репродуктивного навчання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано у відповідності до науково-дослідної теми кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова «Формування

професійної компетентності майбутніх учителів та викладачів іноземних мов в умовах диджиталізації» (державний реєстраційний номер 0123U104064).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та визначити особливості практичного використання інтелектуальних карт як засобу формування англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні учнів ліцею.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання** дослідження:

- визначити сутність і зміст англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні;
- проаналізувати зарубіжний та вітчизняний досвід застосування інтелектуальних карт у мовному навчанні;
- виявити можливості онлайн-ресурсів для роботи з інтелектуальними картами;
- підготувати систему вправ для формування компетентності ліцеїстів у говорінні засобами інтелектуальних карт.

Об’єкт дослідження – процес навчання англійськомовного говоріння учнів ліцеїв.

Предмет дослідження – особливості використання інтелектуальних карт як засобу формування в учнів ліцеїв англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні.

Методи дослідження:

- теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація) – для вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми формування англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні;
- емпіричні методи (спостереження за навчальним процесом, аналіз продуктів діяльності учнів, педагогічне моделювання) – для визначення реального стану сформованості навичок усного мовлення та перевірки доцільності використання інтелектуальних карт у практиці навчання;

- метод проєктування та розроблення навчально-методичного забезпечення – для створення системи вправ із використання інтелектуальних карт з метою формування англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні доцільності використання інтелектуальних карт як засобу формування англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні учнів ліцею.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені вправи та приклади використання інтелектуальних карт можуть бути застосовані вчителями англійської мови ліцеїв і гімназій, викладачами закладів фахової передвищої освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти, а також при створенні навчально-методичних матеріалів і тренінгових програм. Матеріали роботи доцільно використовувати як у індивідуальній, так і в груповій формі навчання, що сприяє формуванню англійськомовної комунікативної компетентності учнів через активні навчальні вправи та наочні засоби.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження обговорено на засіданнях кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова. Також положення кваліфікаційної роботи надруковано в науковій статті «Інтелектуальні карти в методиці навчання англійської мови та принципи їх складання» («Магістерські студії», 2025 р.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕЇВ У ГОВОРІННІ ЗАСОБАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАР

1.1. Сутність англійськомовної комунікативної компетентності як педагогічного феномена

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України у світове освітнє та культурне середовище володіння англійською мовою набуває особливого значення. Англійська мова виступає не лише засобом міжнародного спілкування, а й важливим чинником професійної мобільності, науково-технічного розвитку та міжкультурної комунікації. Формування англійськомовної комунікативної компетентності в учнів ліцеїв є однією з ключових педагогічних задач сучасної освіти, оскільки ця компетентність визначає рівень готовності особистості до ефективного мовленнєвого спілкування у різних соціальних та професійних контекстах.

Поняття комунікативної компетентності запроваджено американським лінгвістом Д. Гаймсом на противагу вузькому трактуванню мовної компетентності, яке охоплювало лише знання норм граматики. Учений акцентував на вагомості не лише володіння мовою як системою, а й на умінні доцільно користуватися мовою в різних соціальних контекстах [42, с. 270]. Такий підхід суттєво розширює традиційне розуміння мовної освіти, акцентуючи увагу на практичній функції мови у спілкуванні.

Комунікативна компетентність є комплексним утворенням, що поєднує знання, уміння і навички, потрібні для реалізації усіх видів мовленнєвої діяльності — читання, письма, говоріння, аудіювання з урахуванням контексту. Такий комплексний підхід передбачає знання лінгвістичних структур та

здатність ефективно застосовувати їх у реальному спілкуванні, адаптуючись до різних комунікативних ситуацій і враховуючи культурні особливості мовного середовища.

Структура комунікативної компетентності складається з декількох компонентів: мовного (володіння певним набором лексичних і граматичних одиниць), прагматичного (уміння реалізовувати комунікативний намір), соціокультурного (знання соціальних норм мовної поведінки), а також стратегічного (спроможність планувати, корегувати й удосконалювати висловлювання) [36, с. 2; 33, с. 108].

Лінгвістичний компонент забезпечує опанування фонетичної, лексичної та граматичної системи англійської мови, що є базою для формування подальших комунікативних умінь. Наприклад, знання правильного вимовляння звуків допомагає уникнути непорозумінь у спілкуванні: неправильне наголошення чи артикуляція можуть змінити значення слова або зробити його незрозумілим для співрозмовника. Аналогічно, володіння лексикою дає змогу вибирати відповідні слова залежно від ситуації — замість загального «*get*» учень може вживати більш точні синоніми, як-от «*obtain*», «*receive*», «*acquire*», що підвищує якість і точність мовлення. На нашу думку, граматична правильність мовлення є основою зрозумілого спілкування. За моїми спостереженнями, саме правильне використання часів допомагає чітко передати, коли саме відбулася подія, і уникнути двозначності у висловлюванні.

Крім того, важливе значення має соціокультурна складова володіння мовою. Знання культурних особливостей, норм поведінки й мовних традицій допомагає краще орієнтуватися в спілкуванні з носіями мови. Наприклад, у англomовному середовищі прийнято вітатися потисканням руки та звертатися до людей за допомогою «*Mr.*» чи «*Ms.*» з прізвищем у офіційній комунікації, допомагає уникнути непорозумінь і проявити повагу до співрозмовника. Також учень повинен знати культурні особливості гумору, іронії або табу, які можуть

суттєво відрізнятися від українських, щоб не образити співрозмовника чи неправильно інтерпретувати повідомлення.

Стратегічний компонент передбачає розвиток мовленнєвих стратегій, які допомагають долати труднощі в спілкуванні, підтримувати діалог і коригувати помилки. Уявимо ситуацію, коли учень не знає певного слова або може не знати його правильно вимову. Тут він може використати логічне мислення і замінити його описом, або синонімом і таким чином пояснити власну думку. Ще одним ефективним підходом є активне залучення до розмови. За моїми спостереженнями, це можна зробити, ставлячи уточнюючі запитання співрозмовнику або по-різному підтримуючи діалог. Така стратегія допомагає залишатися залученим у спілкуванні та підтримувати його динаміку.

Прагматичний компонент мовлення забезпечує цілісність комунікативного процесу. Він полягає у здатності передавати та сприймати інформацію відповідно до мети спілкування та очікувань співрозмовника, що гарантує доцільність і ефективність взаємодії. Наприклад, у своїй практиці я помітила, що під час академічної доповіді важливо дотримуватися простої структури: вступ, основна частина, висновки. Це відрізняється від розмови на семінарі, де можна говорити більш вільно. Також треба вміти змінювати стиль залежно від аудиторії: з викладачем – офіційно, а з одногрупниками – розмовно та емоційно. Під час мого навчання викладачі наголошували на важливості такої адаптації мовлення.

Узагальнюючи наведене вище, можна дійти висновку, що англійськомовна комунікативна компетентність постає як інтегративна система, яка охоплює знання, уміння, навички та особистісні якості, що взаємодіють між собою та забезпечують здатність учня здійснювати повноцінне міжособистісне спілкування англійською мовою [33, с. 124]. Важливо підкреслити, що формування такої компетентності не зводиться лише до засвоєння мовної

інформації, а передбачає розвиток мотивації, критичного мислення, готовності до міжкультурного діалогу та активної мовленнєвої діяльності.

Таким чином, англійськомовна комунікативна компетентність виступає як педагогічний феномен, що інтегрує різні складові мовленнєвої підготовки і реалізується в процесі цілеспрямованого навчання, спрямованого на формування здатності до автентичного, адекватного та ефективного спілкування в англomовному середовищі.

1.2. Характеристика навички говоріння як складової англійськомовної комунікативної компетентності

Говоріння — це одна з продуктивних навичок, яка дозволяє не лише застосовувати знання англійської мови на практиці, а й удосконалювати вимову, інтонацію та швидкість мовлення [8]. Такий процес є надзвичайно важливим для формування ефективної комунікативної компетентності, оскільки саме під час говоріння відбувається інтеграція різних лінгвістичних і комунікативних умінь, що забезпечують живе спілкування. Як зазначає Н. Веніг, говоріння — це активний процес створення та передачі усного повідомлення, який передбачає не тільки застосування мовних знань, але й уміння адаптувати мовлення до конкретної ситуації спілкування, враховуючи потреби співрозмовника і контекст [5, с. 45].

О. Вишневський наголошує, що говоріння — це найскладніший вид мовленнєвої діяльності, оскільки вимагає одночасного володіння фонетичними, лексико-граматичними, прагматичними навичками, а також швидкої реакції й уміння будувати зв'язне висловлювання в режимі реального часу [8, с. 88].

Структурно навичка говоріння включає кілька важливих компонентів, кожен із яких виконує свою функцію у процесі формування ефективного усного мовлення.

По-перше, фонетичний компонент відповідає за правильну вимову звуків, інтонацію, наголос і мелодику мовлення. Володіння цим компонентом забезпечує розуміння співрозмовником висловлювань, адже неправильна артикуляція або монотонна інтонація можуть ускладнювати сприйняття і навіть змінювати значення сказаного. Наприклад, помилкове наголошення у словах або неправильно вимовлені звуки можуть призвести до непорозумінь або зменшити рівень довіри до мовця [42, с. 47].

По-друге, лексико-граматичний компонент включає вміння правильно і доречно застосовувати словниковий запас та граматичні конструкції. Це означає не лише знання окремих слів і правил, а й здатність комбінувати їх у речення, відповідно до норм англійської мови. Наприклад, використання правильних часів, артиклів, модальних дієслів і фразових дієслів є важливим для точного і природного висловлення думок. Вживання багатой лексики та граматичних форм також сприяє розмаїтості і виразності мовлення [25, с. 88].

По-третє, прагматичний компонент полягає в адекватності висловлювань конкретній комунікативній ситуації, що включає врахування соціальних ролей, мети спілкування, контексту та культурних норм. Наприклад, у формальній розмові з викладачем або офіційним партнером слід використовувати ввічливі форми звернення і відповідну лексику, тоді як у неформальному спілкуванні з друзями мова може бути більш розкутішою та емоційною. Недотримання цих норм може призвести до нерозуміння або навіть конфлікту [17, с. 49].

Нарешті, мовленнєвий компонент охоплює такі параметри, як швидкість мовлення, зв'язність і логічність висловлювань, послідовність думок. Цей компонент відповідає за те, наскільки легко і природно звучить усне повідомлення. Наприклад, надто повільне мовлення може втрачати увагу слухача, а занадто швидке — ускладнювати розуміння. Зв'язність полягає у вмінні плавно переходити від однієї думки до іншої, використовуючи

сполучники, вводні слова та інші мовні засоби, що робить виступ цілісним і структурованим.

Таким чином, ефективна навичка говоріння формується за умови збалансованого розвитку всіх цих компонентів, які в комплексі забезпечують високу якість усного мовлення та успішну комунікацію англійською мовою.

У навчальному процесі виділяють кілька основних видів говоріння: монологічне, діалогічне, інтерактивне та імпровізаційне. Кожен із них має свої особливості й потребує застосування відповідних методів для ефективного формування навички говоріння [17, с. 50; 42, с. 95].

Таблиця 1.1.

Види говоріння та їх характеристика

Вид говоріння	Характеристика	Методи формування
Монологічне	Усне висловлювання одного мовця (повідомлення, оповідання)	Розповіді, презентації, письмові заготовки
Діалогічне	Обмін репліками між двома або більше учасниками (бесіда, дискусія)	Рольові ігри, дискусії, дебати
Інтерактивне	Спільна діяльність із обміном інформації	Групові проєкти, співпраця в парах
Імпровізаційне	Миттєве реагування без підготовки	Ігри на увагу, ситуативні вправи

Таким чином, навичка говоріння є центральним компонентом англійськомовної комунікативної компетентності, оскільки саме вона забезпечує практичну реалізацію мовних знань у процесі реального спілкування. Як зазначає Н.А. Веніг, говоріння слід розглядати як «складний інтегрований процес, що поєднує мовні знання, мовленнєві навички та особистісні якості для досягнення комунікативної мети» [5, с. 64].

Структура навички говоріння включає три основні компоненти: лінгвістичний (знання фонетики, граматики, лексики), прагматичний (уміння

добирати мовні засоби відповідно до контексту спілкування) та психологічний (здатність швидко реагувати, долати мовленнєвий бар'єр). Важливо також урахувати типи говоріння: монологічне, що передбачає цілісний виклад думок у вигляді розповіді, опису чи міркування, та діалогічне, яке ґрунтується на активному обміні репліками й вимагає від учня комунікативної гнучкості.

Отже, розвиток навички говоріння як інтегративного явища є одним із провідних завдань сучасного мовного навчання та основою ефективного іншомовного міжособистісного спілкування [33, с. 135].

1.3. Інтелектуальні карти як засіб формування навичок англійськомовного говоріння

У ході навчання англійської мови важливим завданням є пошук ефективних засобів, що допомагають учням не лише засвоювати новий матеріал, а й швидко його відтворювати в усному мовленні. Одним із сучасних інструментів, що поєднує у собі наочність, логічність та креативність, є інтелектуальні карти. Вони сприяють розвитку мислення, полегшують систематизацію знань і створюють умови для більш усвідомленого та продуктивного навчання.

Метод застосування інтелектуальних карт уперше був розроблений британським психологом Т. Б'юзеном. Ще під час навчання він прагнув віднайти ефективний інструмент для кращого запам'ятовування та впорядкування інформації. Як дослідник у сфері розвитку пам'яті, мислення та особистісного зростання, Т. Б'юзен поставив перед собою завдання створити техніку, що допомагала б структурувати знання та робити освітній процес більш динамічним і зрозумілим. На основі численних експериментів і практики він запропонував метод інтелект-карт, які нині знаходять широке застосування не

лише у навчанні, а й у бізнесі, менеджменті та особистісному розвитку [14, с. 50].

Інтелектуальні карти можна визначити як візуальну модель організації знань, де інформація представлена у вигляді схеми, що відображає взаємозв'язки між поняттями чи елементами. В основі карти розташоване центральне ключове слово або ідея, від якого розходяться головні гілки – підтеми, що деталізуються за допомогою другорядних та додаткових відгалужень. Таким чином формується багаторівнева мережа знань, яка сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу. Основні складові інтелектуальної карти подані в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Структурні елементи інтелект-карти

Елемент	Опис
Центральне поняття	Основна тема або ідея, розташована в центрі інтелект-карти.
Гілки	Лінії, що поєднують центральне поняття з основними підтемами та деталями.
Підтеми	Ключові ідеї, що безпосередньо впливають із центрального поняття.
Ключові слова	Короткі терміни чи фрази, які уточнюють підтеми та деталізують інформацію.

Інтелект-карти відіграють важливу роль у сучасному освітньому процесі завдяки своїм численним перевагам. Вони допомагають учням ефективно організовувати та структурувати навчальний матеріал, сприяють кращому розумінню змісту, покращують запам'ятовування та здатність до логічного аналізу. Крім того, використання інтелект-карт стимулює розвиток креативності та критичного мислення, що є необхідними складовими сучасної освіти [3, с. 4].

З психологічної точки зору, інтелектуальні карти активізують роботу обох півкуль мозку: ліва відповідає за логічний аналіз, структурування та послідовність інформації, а права – за образне та асоціативне мислення, кольорове сприйняття та креативність. Такий підхід дозволяє залучати не лише вербальні, а й візуальні канали сприйняття, що значно підсилює ефективність навчального процесу.

Наприклад, під час вивчення англійської мови учні можуть створювати інтелект-карту «*My Future Profession*». У центрі розміщується головне поняття, а від нього відходять гілки: *necessary skills, education, responsibilities, advantages, disadvantages*. Такий підхід допомагає легше структурувати інформацію і запам'ятати ключові терміни.

Кожна підтема може доповнюватися малюнками (іконками професій), кольоровими позначками та ключовими словами. Така форма візуалізації одночасно активізує логічне мислення (структуризація лексики за категоріями) та творче (добір асоціацій, образів, візуальних елементів). У результаті учні легше запам'ятовують нову лексику та швидше відтворюють її в усному мовленні.

У дидактичному аспекті інтелект-карти виконують низку важливих функцій:

- організаційну – систематизують навчальний матеріал у наочній формі;
- когнітивну – сприяють кращому засвоєнню та відтворенню знань;
- мотиваційну – викликають зацікавленість учнів завдяки інтерактивності та творчому підходу;
- комунікативну – забезпечують ефективну взаємодію учнів у процесі групової роботи.

Таким чином, інтелект-карти можна вважати універсальним інструментом, який поєднує в собі як дидактичну, так і практичну цінність. У

навчальному процесі вони допомагають краще запам'ятовувати інформацію, структурувати знання та встановлювати логічні зв'язки між окремими поняттями, що, у свою чергу, забезпечує більш глибоке й усвідомлене розуміння матеріалу [13, с. 52]. Завдяки поєднанню словесних і візуальних компонентів інтелект-карти активізують різні типи пам'яті, підсилюють концентрацію уваги та сприяють формуванню навичок критичного й аналітичного мислення.

Водночас їхнє застосування виходить за межі виключно освітньої діяльності. Інтелект-карти активно використовуються для планування робочих процесів, складання списків завдань, розробки проєктів та організації особистої діяльності. Вони дозволяють ефективно розподіляти час, визначати пріоритети й уникати перевантаження, що, своєю чергою, сприяє зростанню рівня самодисципліни та особистої продуктивності [9, с. 125]. Таким чином, цей метод може розглядатися не лише як педагогічний засіб, а й як інструмент особистісного розвитку та професійного самоменеджменту.

Інтелект-карти можна застосовувати на різних етапах освітнього процесу, що проілюстровано на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Застосування інтелектуальної карти

На етапі вивчення нової лексики інтелект-карти застосовуються для групування слів за темами (наприклад: “*Food*”, “*Travelling*”, “*Environment*”). Візуальна організація допомагає учням краще запам’ятовувати слова та швидше відтворювати їх у мовленні.

При засвоєнні граматичних структур карти дають можливість наочно продемонструвати логіку вживання часів чи побудови речень. Таким чином вони допомагають учням усвідомлювати та розуміти правило, а не просто механічно завчити. Доречно сказати, що така навичка важлива при вивченні будь-якого нового матеріалу.

У процесі розвитку навичок говоріння та письма інтелект-карти є своєрідним планом. Учні спочатку створюють карту з ключовими словами та основними ідеями, а потім на її основі формують усний монолог, діалог або письмове повідомлення. Такий підхід сприяє розвитку креативності та навичок логічної побудови висловлювань англійською мовою. Таким чином кожен учень може наочно структурувати свої думки та послідовно побудувати усне або письмове висловлювання.

Крім того, інтелект-карти зручно застосовувати для підготовки до проєктних робіт і презентацій, оскільки дозволяють впорядкувати інформацію, виділити головні та другорядні ідеї і показати взаємозв’язки між ними.

Таким чином, застосування інтелект-карт на уроках англійської мови підвищує мотивацію учнів, розвиває їхнє критичне та творче мислення, а також робить процес навчання більш наочним та інтерактивним.

Попри значну кількість переваг, дослідники наголошують і на наявності певних недоліків та обмежень у використанні інтелект-карт у навчанні.

Так, за спостереженнями Т. Бьюзена, автора концепції *mind maps*, створення якісної інтелект-карти потребує певного часу та спеціальної підготовки [40]. У шкільній практиці це може призводити до зниження темпу уроку та відволікати від безпосереднього опрацювання лексики та правил.

Деякі викладачі зазначають, що надмірна візуалізація може спрощувати складні поняття та зводити навчальний матеріал до поверхневих асоціацій. Варто пам'ятати, що всі пам'ятки та інструменти навчання мають індивідуальний характер і їх ефективність залежить від особливостей кожного учня.

Це особливо актуально у вивченні граматичних структур англійської мови, де важливими є точність і логічна послідовність, які не завжди можна повністю відобразити на карті.

Іншим аспектом є індивідуальні відмінності учнів. Як зазначає Ф. Кіршнер, ефективність інтелект-карт залежить від когнітивного стилю особистості: для візуалів вони є корисними, однак для аудіалів чи кінестетиків можуть бути менш зручними [43, с. 46]. Це вимагає від учителя гнучкого підходу й поєднання різних методів роботи.

Крім того, зауважує українська дослідниця О. Пометун, надмірне захоплення візуальними схемами інколи призводить до формального виконання завдання учнями, коли головним стає сам процес малювання карти, а не робота з її змістом [28, с. 103].

Таким чином, хоча інтелект-карти безперечно мають потужний потенціал для розвитку англomовної комунікативної компетентності, їх застосування не є універсальним. Необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів, мету уроку та специфіку навчального матеріалу, щоб мінімізувати можливі обмеження та перетворити цей інструмент на справді ефективний засіб навчання.

Для більшої наочності доцільно узагальнити позитивні та негативні аспекти застосування інтелект-карт у навчанні англійської мови. У таблиці 1.3 подано порівняння основних переваг і недоліків цього інструмента. Такий підхід дозволяє побачити, що, незважаючи на значний потенціал інтелект-карт у

розвитку мовленнєвих навичок, їх використання має і певні обмеження, які необхідно враховувати в освітньому процесі.

Таблиця 1.3

**Порівняння переваг та недоліків застосування інтелект-карт у
навчанні англійської мови**

Переваги	Недоліки
Сприяють кращому засвоєнню та запам'ятовуванню лексики завдяки асоціаціям і візуалізації.	Створення карт потребує значних часових витрат, особливо на початкових етапах.
Дають змогу структурувати граматичний матеріал і роблять його більш зрозумілим.	Іноді надмірна візуалізація спрощує складні поняття й знижує глибину розуміння.
Розвивають уміння логічно організовувати висловлювання (говоріння, письмо).	Не всі учні сприймають інформацію у візуальній формі (залежність від когнітивного стилю).
Підвищують мотивацію, інтерес і залученість учнів у навчальний процес.	Недостатньо продумана карта може спричинити плутанину та відволікати від змісту.
Використовуються для планування проєктів, презентацій, групової роботи.	Вимагають від учителя додаткової підготовки та методичної майстерності.

Отже, інтелект-карти у навчанні англійської мови є ефективним засобом для розвитку комунікативної компетентності, систематизації знань та підвищення мотивації учнів. Водночас їхнє використання потребує зваженого підходу з боку вчителя, адже наявні обмеження можуть знизити результативність навчання. Оптимальним є поєднання інтелект-карт з іншими

методами та технологіями, що забезпечує комплексний і збалансований розвиток мовленнєвих умінь учнів.

1.4. Зарубіжний та вітчизняний досвід застосування інтелектуальних карт у мовному навчанні

Інтелектуальні карти як засіб навчання іноземних мов широко застосовуються в освітньому просторі світу та України. Вони розглядаються не лише як інструмент візуалізації інформації, але й як метод активізації когнітивних і комунікативних процесів, що особливо важливо у формуванні англомовної компетентності.

Інтелектуальні карти широко застосовуються у зарубіжній педагогічній практиці як ефективний інструмент навчання іноземних мов. Т. Б'юзен, автор концепції *mind maps*, підкреслював, що вони сприяють розвитку креативного та критичного мислення, систематизації знань і активізації мовленнєвих навичок [40].

У школах Великої Британії та США інтелект-карти використовуються для вивчення іноземної мови. Учні створюють карти за темами «Подорожі», «Їжа», «Навколишнє середовище», що допомагає краще запам'ятовувати нові слова та будувати усні висловлювання.

У Німеччині та Нідерландах карти застосовують для розвитку письмових навичок. Учні створюють карти для планування письмових робіт та проєктів, що дозволяє структурувати аргументи та встановлювати логічні зв'язки між ідеями.

Особливо яскравим прикладом масштабного застосування інтелект-карт є проєкт у Сингапурі: 1600 школярів із 15 шкіл намалювали найбільшу інтелект-карту у світі, розміром приблизно з два бадмінтонних корти. Її розмістили на будівлі Сингапурського Інституту Менеджменту. Цей випадок демонструє, що

інтелект-карти можуть застосовуватися не лише як навчальний інструмент, а й як проєкт, що об'єднує велику кількість учасників і стимулює командну роботу та креативність (Додаток А) [17].

Максимально ефективним є використання інтелект-карт у груповій роботі. У школах Японії та Південної Кореї учні створюють спільні карти на різні теми та презентують їх класу. Це стимулює мовленнєву діяльність, формує навички співпраці та критичного мислення [44].

Таким чином, зарубіжна практика демонструє, що інтелект-карти можуть бути використані як для індивідуального опрацювання матеріалу, так і для колективної роботи, сприяючи всебічному розвитку мовленнєвих компетенцій учнів.

В Україні інтелектуальні карти використовуються переважно у школах і закладах вищої освіти для навчання іноземних мов протягом останнього десятиліття. Вітчизняні дослідники наголошують, що карти сприяють підвищенню ефективності навчання завдяки поєднанню когнітивної та емоційної складових навчальної діяльності учнів [28, с. 45-49].

Н. Бібік розглядає інтелект-карти як засіб активізації пізнавальної діяльності та розвитку мислення учнів [1]. Дослідження Н. Морзе та О. Барни показують, що карти ефективно поєднують традиційні та цифрові ресурси у змішаному навчанні, допомагають учням структурувати лексичний і граматичний матеріал, а також готуватися до письмових та усних завдань [23, с. 56-57].

Особливу увагу приділено використанню інтелект-карт у підготовці майбутніх учителів іноземних мов. М. Лавренова доводить, що студенти педагогічних спеціальностей, які опановують техніку створення карт, демонструють вищий рівень організації навчальної діяльності та творчого підходу до виконання завдань [19].

Таким чином, вітчизняний досвід застосування інтелект-карт показує, що цей інструмент ефективний для розвитку мовленнєвих навичок, підготовки проєктів і письмових робіт, а також для організації індивідуальної та групової навчальної діяльності. Водночас його застосування потребує адаптації методик до конкретних освітніх умов та індивідуальних особливостей учнів.

Аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду свідчить, що інтелектуальні карти застосовуються по-різному, залежно від освітнього середовища та рівня підготовки учнів. У зарубіжній практиці інтелект-карти широко використовуються у навчальному процесі: як індивідуально, так і в груповій роботі, вони часто слугують основним інструментом для планування проєктів, письмових робіт та розвитку комунікативних навичок. Вітчизняний досвід поки що більше орієнтований на допоміжну функцію: карти застосовуються здебільшого для структурування лексики, опрацювання граматичних тем та організації письмових і усних завдань.

Навіть якщо подивитися на два фільми про школу, можна помітити, що в інших країнах інформацію подають максимально часто через інтерактивні та візуальні формати, тоді як у нас залишається більш традиційний, «сухий» спосіб подання матеріалу. Проте у нас також поступово набирають обертів інтерактивні методи навчання, включно з використанням інтелект-карт.

З огляду на це, можна зробити висновок, що інтелектуальні карти мають значний потенціал у навчанні іноземних мов. Їх впровадження сприяє розвитку когнітивних, комунікативних і творчих навичок учнів, підвищує мотивацію та активізує навчальний процес. Для максимального ефекту важливо адаптувати методику використання карт до конкретного освітнього контексту, враховувати індивідуальні особливості учнів і поєднувати їх із іншими формами навчальної діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КАРТ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ В ЛІЦЕІСТІВ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ

2.1 Інтелектуальні карти в методиці навчання англійської мови та принципи їх складання

Сучасна методика викладання англійської мови дедалі активніше інтегрує інноваційні підходи, спрямовані на активізацію мисленнєвої та мовленнєвої діяльності учнів. Серед інструментів, які справді допомагають зробити навчання глибшим і структурованішим, особливе місце займають інтелектуальні або ментальні карти (mind maps). Вони не просто візуалізують процес мислення — вони ніби розкладають його на полицки, дозволяючи краще впорядкувати навчальний матеріал і легше засвоїти нові мовні одиниці.

Ці карти — універсальний інструмент, що стимулює розвиток критичного, логічного та креативного мислення. Вони працюють як міст між знанням і його застосуванням, особливо коли йдеться про формування іншомовної комунікативної компетентності. Під час навчання говоріння mind maps допомагають учневі не загубитися в потоці думок, а навпаки — вибудувати чітку, логічну послідовність і зберегти зв'язність мовлення. Це як мапа, що веде до впевненого і змістовного висловлювання.

Ідея візуального відображення процесу мислення бере початок із праць Тоні Б'юзена, який довів, що радіальна структура карт відповідає природі людського мислення. Основна ідея методу полягає у побудові карти навколо центрального поняття, від якого розходяться асоціативні гілки з ключовими словами чи образами. Така форма представлення інформації активізує обидві півкулі головного мозку, поєднуючи логічний та образний компоненти

сприймання. Українські педагоги (О. Романовський, Н. Тверезовська, О. Спірін та ін.) відзначають, що технологія ментальних карт гармонійно поєднується з принципами сучасного навчання: індивідуалізацією, візуалізацією навчального матеріалу, розвитком самостійності та використанням цифрових інструментів в освітньому процесі [32; 46; 34].

Застосування ментальних карт у ході навчання англійської мови забезпечує низку педагогічних переваг. По-перше, вони сприяють систематизації лексичного та граматичного матеріалу, допомагаючи учням бачити взаємозв'язки між поняттями, явищами чи ситуаціями спілкування. По-друге, карти виконують функцію опори під час підготовки монологічного та діалогічного мовлення, адже дозволяють учням структурувати висловлювання, виділяти основні думки й аргументи, не відволікаючись на пошук слів. По-третє, робота з картами стимулює мовленнєву активність, оскільки процес їх створення передбачає осмислене відтворення матеріалу, узагальнення ідей, добір ключових слів і побудову асоціативних зв'язків. О. Баб'юк стверджує, що застосування інтелектуальних карт покращує мисленнєві процеси, підсилює креативність учнів та допомагає їм краще зрозуміти тему, що впливає на результати навчання [1].

Ефективне застосування інтелектуальних карт у навчанні англійськомовного говоріння можливе лише у разі дотримання принципів їх складання (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Принципи складання інтелектуальних карт для уроків говоріння

№ з/п	Назва принципу	Сутність принципу
1.	Централізація теми	Центральний образ або ключове слово має чітко репрезентувати тему комунікативного завдання (наприклад, “Travel”, “Healthy lifestyle”, “Social media”). Центр повинен бути простим і легко запам'ятовуватися.

Продовження таблиці 2.1

2.	Ієрархічна структура гілок	Від центральної теми виділяються основні підтемати та функціональні блоки для говоріння (лексика, вирази для початку і завершення монологу, аргументи «for/against», приклади, питання для обговорення). Це допомагає учню швидко зібрати «скелет» майбутнього усного виступу.
3.	Короткі ключові слова і словосполучення	Замість довгих речень використовуються ключові лексичні одиниці та фрази; це стимулює оперативний пошук під час говоріння. Наприклад: advantages — cheap; disadvantages — loneliness; examples — personal story.
4.	Використання візуальних елементів (ікони, зображення, кольори)	Кольорове кодування гілок, піктограми та ілюстрації підвищують запам'ятовування і допомагають учням швидше асоціювати поняття, що важливо під час усної презентації
5.	Логічні зв'язки і позначення відношень	Стрілки, підписи й умовні позначки використовуються для маркування причинно-наслідкових зв'язків, протиставлень, послідовностей (наприклад, cause → consequence). Це сприяє зв'язності мовлення.
6.	Комбінування індивідуальної та групової роботи	Карти можуть створюватися індивідуально (як план для монологу), у парах (складення діалогових підказок) або колективно (групова підготовка до дискусії). Методика роботи визначає і форму оцінювання.
7.	Адаптованість до рівня учнів	Складність карти (кількість гілок, лексичний обсяг) коригується відповідно до мовного рівня ліцеїстів; для початкових етапів використовуються картки з готовими фразами, для просунутих — карта як опорний план з ключовими підказками.

Насамперед, центральна ідея карти має чітко відображати тему комунікативного завдання, наприклад, *“Travel”*, *“Environmental problems”* чи *“Healthy lifestyle”*. Від центрального образу відходять основні гілки, які репрезентують ключові аспекти теми: лексичні групи, типові мовленнєві структури, аргументи «за» і «проти», приклади тощо. Подальша деталізація

здійснюється через підгілки з ключовими словами, словосполученнями або фразами, які учень може використати у власному висловлюванні. Н. Тверезовська вважає, що карта має бути лаконічною, без великої кількості тексту, оскільки саме невелика кількість ключових слів заохочує учнів до активного висловлювання без механічного читання [46].

Не менш важливим при складанні інтелектуальних карт є застосування різних кольорів, малюнків, і символів. Кольорове кодування гілок полегшує сприймання структури інформації та сприяє запам'ятовуванню, а піктограми допомагають швидко відновлювати потрібні асоціації під час говоріння. Візуальна складова також виконує мотиваційну функцію, адже учням цікавіше працювати з елементами дизайну, ніж із суто текстовими опорами. Доцільним є і поєднання візуальних і текстових складників, яке активізує творче мислення учнів і їх самостійність [34].

Підготовка інтелектуальної карти має відбуватися за чітким дидактично обґрунтованим алгоритмом, який містить декілька етапів [26] (рис. 2.1).

Методика роботи з інтелектуальними картами передбачає поступовий перехід від колективного до індивідуального створення. На початковому етапі вчитель може демонструвати зразок карти, створеної разом із класом, щоб пояснити логіку побудови та принципи зв'язків між гілками. На наступних етапах учні працюють самостійно або в парах, створюючи власні карти для планування усного висловлювання. Такий підхід розвиває автономність учнів, сприяє формуванню навичок самоконтролю та взаємооцінювання. О. Лопутько підкреслює, що групове складання карт ефективно не лише з дидактичної, а й із соціально-психологічної точки зору, оскільки формує вміння співпрацювати та домовлятися, що є невід'ємною складовою комунікативної компетентності [20].

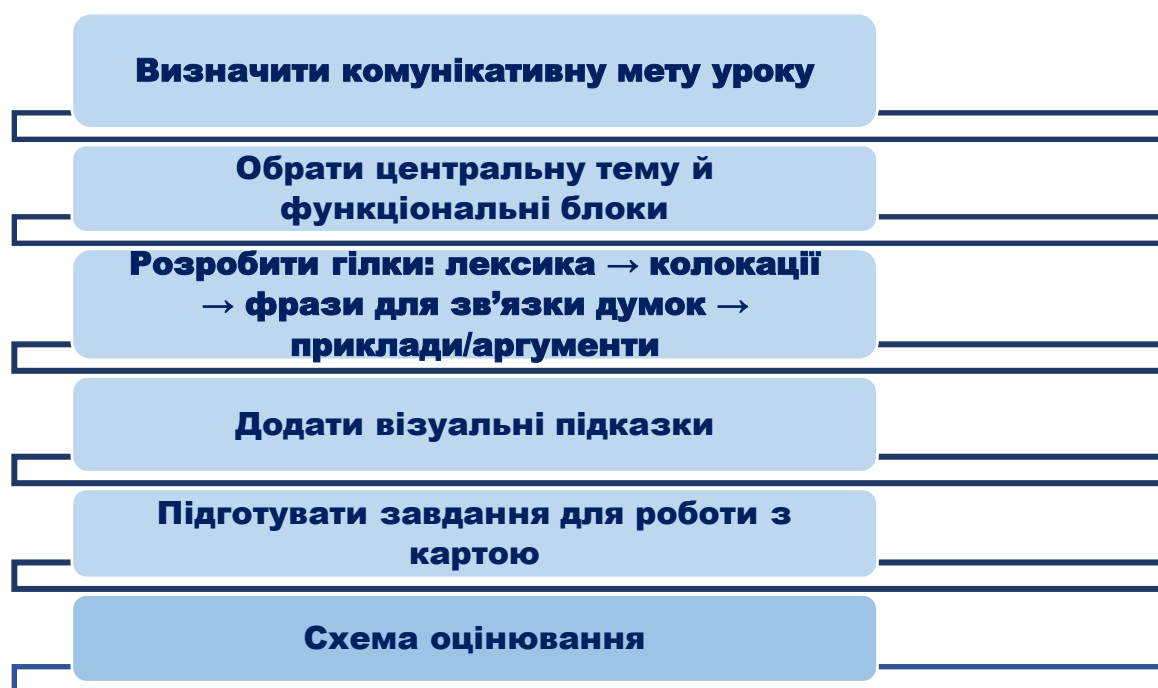

Рис. 2.1. Алгоритм методичної підготовки інтелектуальної карти до уроку говоріння

Процес створення інтелектуальної карти може бути адаптований до будь-якого рівня мовної підготовки. На початковому рівні доцільно пропонувати напівготові карти з частково заповненими гілками, де учень лише добирає потрібні слова чи фрази. Учні старшої школи самостійно формують структуру карти на основі заданої теми або проблемного запитання. Наприклад, під час підготовки до монологу на тему “*Advantages and disadvantages of social media*” ліцеїсти можуть побудувати карту з чотирма основними гілками: *advantages*, *disadvantages*, *examples*, *conclusions*, що дозволяє легко впорядкувати свої думки і вибудувати логічний виступ. Аналогічно можна створювати карти для групових дискусій, де учні разом розробляють аргументи «за» і «проти», тренуючи навички полеміки та взаємного слухання.

Ефективність застосування інтелектуальних карт значно підвищується за умови використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Цифрові платформи — *MindMeister*, *Coggle*, *XMind*, *Miro* — дають змогу створювати карти онлайн, працювати над ними спільно, редагувати в реальному

часі й інтегрувати мультимедійні елементи. Сучасні хмарні сервіси відкривають нові можливості для освітнього процесу. Завдяки їм можна не лише організувати колективну роботу над інтелектуальними картами, а й оперативно оновлювати їх зміст, ділитися результатами з учнями, зберігаючи динаміку і залученість. Електронні карти легко перетворюються на презентації, що робить їх надзвичайно зручними для підготовки до публічних виступів англійською мовою — учні отримують інструмент, який допомагає їм не просто говорити, а впевнено презентувати свої думки [34].

Аналіз мовленнєвої діяльності з використанням інтелектуальних карт — це не лише спосіб перевірити знання, а й можливість підтримати учня в його розвитку. Для цього доцільно застосовувати рубрики оцінювання, які охоплюють ключові аспекти: повноту ідей, логічну структуру, зв'язність висловлювань, лексичне багатство, відповідність комунікативній ситуації та рівень самостійності у роботі з картою. Такий підхід не тільки забезпечує об'єктивність оцінки, а й формує в учнів важливі навички самоконтролю та самоаналізу — вміння критично осмислювати власне мовлення і вдосконалювати його. [28].

Взагалі, метод інтелектуальних карт є ефективним засобом формування англomовної комунікативної компетентності у говорінні. Вона поєднує в собі візуальний, асоціативний і когнітивний аспекти навчання, забезпечує системність і цілісність сприймання навчального матеріалу, стимулює творчу активність учнів. Правильно організоване використання інтелектуальних карт дозволяє ліцеїстам не лише вдосконалювати мовленнєві вміння, а й розвивати критичне мислення, уміння планувати висловлювання, аргументувати позицію та ефективно взаємодіяти у комунікативних ситуаціях. Аналізуючи все вище сказане, можна сказати, що ментальні карти все частіше стають не просто допоміжним наочним засобом, а комплексним педагогічним інструментом, за

допомогою якого можна поєднати когнітивні, мовленнєві та технологічні аспекти сучасної освіти.

2.2 Можливості онлайн-ресурсів для роботи з інтелектуальними картами

В умовах цифровізації освіти та розширення можливостей дистанційного й змішаного навчання особливого значення набувають електронні інструменти, які поєднують функції візуалізації, співпраці та інтерактивної взаємодії. Одним із таких інструментів у методиці викладання англійської мови є онлайн-ресурси для створення та використання інтелектуальних карт. Ці ресурси не лише автоматизують процес побудови карт, а й значно розширюють дидактичний потенціал технології ментального картування, перетворюючи її з індивідуального засобу структурування знань на інтерактивну платформу спільного навчання, обміну ідеями та розвитку комунікативної компетентності [7].

Онлайн-сервіси для створення ментальних карт (*MindMeister*, *Coggle*, *Miro*, *XMind*, *Mindomo*, *Canva Mind Maps* тощо) забезпечують можливість візуального представлення інформації у зручній, гнучкій та естетичній формі. Їх особливістю є те, що вони поєднують функції графічного редактора, бази даних і платформи для спільної роботи в реальному часі. Ця особливість робить їх надзвичайно ефективними для навчання англійського мовлення, де ключовими є взаємодія, комунікація та обмін думками.

Дослідження О. Спіріна, Т. Полонської та Л. Боднар показують, що цифрові ментальні карти можуть стати центральним елементом навчального середовища, орієнтованого на розвиток автономності учнів і формування у них умінь 21-го століття: критичного мислення, креативності, колаборації та

комунікації. У процесі створення карти учні не лише засвоюють навчальний матеріал, а й опановують навички проєктної діяльності, вчаться узгоджувати дії в команді, формулювати власну думку англійською мовою, слухати інших і давати аргументовані відповіді [34; 27; 4].

У контексті формування англомовної комунікативної компетентності онлайн-ресурси виконують низку взаємопов'язаних функцій. По-перше, вони забезпечують швидкість і зручність створення карти: учень може миттєво додавати або редагувати гілки, змінювати структуру, додавати зображення, відео, гіперпосилання чи приклади з реального життя. Інтелектуальні карти, створені за допомогою онлайн-інструментів, не лише допомагають краще засвоїти навчальний матеріал — вони роблять сам процес навчання більш персоналізованим. Учень має змогу працювати у власному темпі, структурувати інформацію відповідно до власного стилю мислення, що сприяє глибшому розумінню і запам'ятовуванню.

Але справжня магія починається тоді, коли карта стає простором для колективної роботи. Кілька учнів можуть одночасно редагувати один документ, обговорюючи зміни в реальному часі — усно або через чат. Такий формат створює умови для автентичної мовленнєвої взаємодії: англійська мова використовується не як навчальний об'єкт, а як засіб живого спілкування — для координації дій, висловлення думок, пошуку компромісів. Це не просто навчання, а справжня комунікація, що готує учнів до реального мовного середовища.

По-третє, цифрові карти сприяють розвитку навичок візуальної грамотності, що є важливою компетентністю сучасної освіти. Як зазначає Н. Тверезовська, учні, які працюють із ментальними картами в електронному середовищі, вчаться узагальнювати великі обсяги інформації, структурувати її у логічно пов'язані блоки та презентувати результати у зручній формі. У процесі

такої роботи візуальний компонент безпосередньо впливає на ефективність говоріння, оскільки підтримує пам'ять і сприяє зв'язності мовлення [46].

Серед найбільш уживаних онлайн-ресурсів для створення інтелектуальних карт у навчанні англійської мови в Україні виокремлюють кілька провідних платформ.

MindMeister — один із найпопулярніших сервісів, який дозволяє створювати інтерактивні карти з різнорівневою структурою, додавати коментарі, зображення, посилання та емодзі. Його зручність полягає у можливості спільного редагування: учитель і учні можуть одночасно працювати над однією картою, бачачи зміни у реальному часі. Це відкриває широкі можливості для групових обговорень англійською мовою — наприклад, створення карти “*My Dream City*”, де кожна група відповідає за окрему тематичну гілку (*transport, environment, entertainment, education*). Завдяки інтерактивності учні тренують уміння пояснювати, аргументувати й узгоджувати позиції, тобто формують комунікативну компетентність у дії [32].

Coggle вирізняється простотою інтерфейсу й можливістю швидкого створення яскравих, кольорових карт, які легко експортувати у формат PDF або PNG. Цей ресурс доцільно використовувати під час індивідуальної роботи: наприклад, як інструмент для планування монологічного висловлювання або короткої презентації. Учень може самостійно підготувати карту за темою “*Healthy lifestyle*”, а потім, спираючись на неї, зробити усний виступ у класі. Таким чином, *Coggle* забезпечує плавний перехід від візуального планування до вербального оформлення думки [33].

XMind і *Miro* мають розширені функції візуального дизайну, що робить їх особливо корисними для проєктної роботи. Вони дозволяють створювати не лише класичні радіальні карти, а й діаграми, схеми порівнянь, причинно-наслідкові ланцюги, що значно розширює можливості аналізу теми. Наприклад, під час дискусії “*Pros and cons of social media*” учні можуть оформити карту у

вигляді таблиці «за»/«проти», підкріпивши кожен аргумент прикладами, і потім використовувати її як план під час говоріння. Цифрове середовище підтримує гнучкість роботи, адже зміни можна вносити навіть під час обговорення, що підвищує динамічність навчального процесу [34].

Mindomo поєднує функції створення карт і системи оцінювання: викладач може додавати коментарі, відстежувати участь кожного учня, залишати мовні підказки або рекомендації щодо покращення мовлення. Такий зворотний зв'язок є важливою умовою формування усвідомленості у вивченні англійської мови та розвитку навичок самооцінювання.

Окрему групу становлять платформи для інтегрованої роботи з візуальними матеріалами, наприклад *Canva Mind Maps* або *Lucidchart*, які дозволяють поєднувати елементи графічного дизайну з текстовими вставками та відео. Такі ресурси особливо ефективні під час підготовки учнів до публічних виступів або презентацій англійською мовою, адже сприяють розвитку навичок структурування виступу, візуального супроводу мовлення та дизайну навчального продукту [11].

Онлайн-ресурси для створення інтелектуальних карт сприяють реалізації всіх компонентів комунікативної компетентності — лінгвістичного, соціолінгвістичного, дискурсивного, стратегічного й соціокультурного. Вони дозволяють організувати навчальну діяльність таким чином, щоб учень виступав не пасивним споживачем інформації, а активним її творцем.

У процесі роботи з картою учні обговорюють зміст гілок, формують англійською власні ідеї, узгоджують думки та редагують висловлювання. Цей процес передбачає використання мовних засобів різних рівнів — від лексичних одиниць до зв'язних синтаксичних структур, — що сприяє інтегрованому розвитку мовленнєвих навичок. Дослідження О. Лопутько підтверджує, що спільне створення інтелектуальних карт підвищує частоту використання

цільової мови у навчальному середовищі на 30–40% порівняно з традиційними методами роботи [20].

Онлайн-карти — це не просто інструмент для структурування інформації. Вони стають справжнім каталізатором критичного мислення, особливо коли учні працюють у групах. У процесі спільної роботи кожен має змогу висловити власну думку, але цього недостатньо — потрібно ще й обґрунтувати її, переконати інших через аргументи. І тут починається найцікавіше: думки часто не збігаються, виникає дискусія, і учні змушені порівнювати ідеї, шукати логіку, ставити запитання. Саме в ці моменти активізується критичне мислення — не як теоретичне поняття, а як жива навичка, що формується в реальному спілкуванні. Усі ці дії сприяють розвитку дискурсивної компетентності — здатності будувати зв'язне, логічне, аргументоване мовлення, яке є ключовим у міжособистісній та академічній комунікації.

Цифрові карти відкривають простір для створення інтерактивних навчальних матеріалів. Наприклад, карта на тему «Environmental Problems» може містити гілки з короткими відео, посиланнями на статті, інфографіками — усе, що допомагає учням зануритися в тему. Під час заняття вони обговорюють отриману інформацію англійською, розширюючи словниковий запас, вдосконалюючи вимову і, що важливо, вчаться висловлювати думки на основі реальних джерел.

Такий підхід переносить навчання з абстрактного рівня у реальний контекст. Учні працюють з автентичними матеріалами з англomовного середовища, що сприяє формуванню міжкультурної компетентності — здатності розуміти, інтерпретувати і взаємодіяти з представниками інших культур.

Методично роботу з онлайн-ресурсами можна організувати в кілька етапів. На підготовчому етапі викладач визначає тему й мету заняття, підбирає відповідну платформу та створює шаблон карти, який учні будуть доповнювати.

Під час основного етапу відбувається безпосереднє наповнення карти змістом, формулювання ключових понять і обговорення їх англійською мовою. На завершальному етапі проводиться презентація результатів: кожна група представляє свою карту, аргументує структуру та пояснює логіку побудови [26].

Важливо, щоб завдання були чітко пов'язані з розвитком говоріння. Наприклад, учні можуть створювати карту як план усного виступу, або використовувати її для обговорення проблеми у форматі дебатов. Під час таких занять викладач виступає фасилітатором, координуючи комунікацію та спрямовуючи учнів до використання цільової мови.

Значну увагу слід приділяти також оцінюванню. Як зазначає О. Лопутько, ефективним є використання критеріальних рубрик, які дозволяють враховувати не лише мовну правильність, а й уміння логічно структурувати висловлювання, послідовно висловлювати думку та активно взаємодіяти з іншими учасниками групи [20].

Перевагами використання онлайн-ресурсів є інтерактивність, можливість миттєвого обміну інформацією, гнучкість структурування матеріалу, підвищення мотивації до навчання та формування цифрової грамотності. Разом з тим, деякі дослідження (Ю. Гудима; О. Романовська) зазначають, що надмірна увага до технічного оформлення може відволікати учнів від основної комунікативної мети. Тому важливо зберігати баланс між технічною стороною роботи і мовленнєвою діяльністю [12; 31].

Також певні труднощі може становити нерівний рівень володіння цифровими інструментами серед учнів. У цьому разі доцільно проводити короткі інструктажі, забезпечуючи підтримку під час виконання завдань. Досвід українських педагогів показує, що вже після кількох занять учні опановують базові навички користування ресурсами і надалі самостійно ініціюють роботу з картами, що свідчить про формування навчальної автономії [29; 18].

Таким чином, онлайн-ресурси для створення інтелектуальних карт відкривають нові можливості для організації процесу навчання англійської мови, особливо у сфері формування комунікативної компетентності у говорінні.

Цифрові ментальні карти поєднують мислення, мову та технології, створюючи можливості для справжньої комунікації, спільної роботи та розвитку критичного мислення. Завдяки інтерактивності та наочності вони стають не лише допоміжним інструментом, а ефективним засобом навчання, що підтримує компетентнісний і діяльнісний підхід.

Є безліч онлайн-платформ для створення ментальних карт, таких як MindMeister, Coggle, XMind, Miro, Mindomo чи Canva. Їх використання сприяє впровадженню сучасних підходів до викладання англійської мови в ліцях, допомагаючи учням впорядковувати знання, висловлювати думки англійською, співпрацювати з однокласниками та розвивати критичне мислення. Технологія цифрових інтелектуальних карт, таким чином, перетворюється на важливий інструмент формування мовленнєвої, когнітивної та цифрової компетентності сучасного ліцеїста.

2.3 Система вправ для формування компетентності ліцеїстів у говорінні засобами інтелектуальних карт

Формування англійськомовної комунікативної компетентності у говорінні є однією з ключових цілей старшої школи, адже саме володіння усним мовленням визначає рівень практичного володіння іноземною мовою. У сучасній методиці навчання важливо не лише формувати мовні знання, а й розвивати вміння логічно мислити, структурувати інформацію, планувати висловлювання, співвідносити комунікативний намір із мовними засобами. Як зазначають В. Коваленко та О. Пушкар, застосування інтелектуальних карт у

процесі розвитку мовленнєвої компетентності набуває особливого значення [16,30].

Інтелектуальні карти сприяють реалізації когнітивно-комунікативного підходу до навчання, у межах якого поєднується аналітична обробка інформації з комунікативними практиками. Вони активізують зорову пам'ять, полегшують запам'ятовування лексичних одиниць, допомагають будувати зв'язне висловлювання, стимулюють учнів до самостійного породження мовлення. Використання інтелектуальних карт особливо ефективно у 10–11 класах, коли учні вже володіють достатнім словниковим запасом і граматичними структурами, але потребують вдосконалення навичок спонтанного, логічно організованого говоріння [41].

Як зазначає Р. Тарасенко, вправи з використанням ментальних карт сприяють розвитку дискурсивної компетентності, оскільки учні вчаться логічно будувати висловлювання, підтримувати комунікацію та коригувати мовлення в процесі спілкування. Водночас такі вправи стимулюють вищі когнітивні процеси — аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, що є невід'ємними складовими мовленнєвої діяльності [45].

Побудова системи вправ на основі інтелектуальних карт має враховувати послідовність розвитку мовленнєвих навичок — від репродуктивних до продуктивних. Вправи відповідають змісту чинної програми Міністерства освіти і науки України. Нижче наведено приклади вправ, згрупованих за рівнем складності й методичною спрямованістю [22].

Вправа 1. “*My Future Career Path*” (10 клас)

Мета: розвиток умінь монологічного висловлювання на тему “*Career choices*”.

Тип вправи: продуктивна, умовно-комунікативна.

Онлайн-ресурс: *MindMeister* або *Coggle*.

Хід виконання:

Учні створюють інтелектуальну карту з центром *My Future Career Path*.

Основні гілки — *Education, Skills, Job opportunities, Advantages/Disadvantages, My personal goals*.

Кожен учень наповнює карту власними ідеями англійською.

Потім учні презентують свої карти перед класом, спираючись на неї як на план монологу.

Методичне обґрунтування:

Інтелектуальна карта забезпечує логічну послідовність і допомагає уникнути типових помилок у структурі мовлення. Згідно з дослідженням С. Амеліної, використання карт у монологічному говорінні підвищує зв'язність висловлювань на 25–30% [48] (Додаток В).

Вправа 2. “Debate Map: Environmental Problems” (10 клас)

Мета: розвиток умінь аргументованого діалогічного мовлення.

Тип: інтерактивна групова вправа.

Онлайн-ресурс: *Miro*.

Хід виконання:

Учитель створює спільну карту з двома центральними гілками: *Causes* і *Solutions*.

Кожна група (4–5 учнів) заповнює одну з гілок, додаючи власні ідеї, приклади та короткі фрази англійською.

Далі відбувається дебатування: групи представляють свої позиції, дискутують, використовуючи карту як опору.

Методичне обґрунтування:

Робота з картами сприяє структурованому викладу аргументів і розвитку критичного мислення. За даними М. Бойченко, під час дебатів із використанням

ментальних карт кількість учнів, які беруть активну участь у дискусії, зростає на 40% [49].

Вправа 3. “Describe Your City” (10 клас)

Мета: формування лексико-граматичної компетентності у сфері “*Places and Communities*”.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивно-продуктивна.

Онлайн-ресурс: *Coggle* або *XMind*.

Хід виконання:

Учні створюють карту *My City* із гілками *Places to visit, Famous people, Cultural events, Local problems*.

Учитель демонструє приклад з базовими виразами.

Кожен учень розповідає про своє місто, спираючись на власну карту.

Методичне обґрунтування:

Вправа сприяє розвитку тематичної лексики, узгодженню граматичних структур, а також активізує мовленнєву автономію. Дослідження Т. Мукій доводить, що використання карт у вивченні лексичних тем підвищує рівень утримання нової лексики на 20–25% [50].

Вправа 4. “Express Your Opinion: Social Media” (11 клас)

Мета: удосконалення навичок дискусійного мовлення.

Тип: інтерактивна, продуктивна.

Онлайн-ресурс: *Mindomo*.

Хід виконання:

Клас ділиться на пари. Кожна пара створює карту *Social Media: For or Against?*

Гілки — *Benefits, Risks, Examples, Personal view*.

Після обговорення пари презентують висновки класу англійською.

Методичне обґрунтування:

Інтелектуальна карта допомагає логічно структурувати аргументи. Така вправа активізує когнітивні операції аналізу й оцінювання, формуючи в учнів навички академічного говоріння.

Вправа 5. “*Story Map: A Strange Day*” (10 клас)

Мета: розвиток умінь розповідного мовлення.

Тип: творчо-комунікативна.

Онлайн-ресурс: *Canva Mind Maps* або *Miro*.

Хід виконання:

Учні отримують завдання створити сюжетну карту історії за темою “*A Strange Day*”.

Основні гілки — *Setting, Characters, Problem, Events, Ending*.

Після створення карти учні розповідають історію англійською.

Методичне обґрунтування:

Застосування карти допомагає візуально структурувати розповідь, що особливо ефективно для учнів із візуальним типом мислення. Як зазначає М. Шмир, це сприяє формуванню зв’язності висловлювання та розвитку уяви [51] (Додаток С).

Вправа 6. “*Mind Map Presentation: Global Issues*” (11 клас)

Мета: розвиток навичок публічного виступу.

Тип: комунікативна, проєктна.

Онлайн-ресурс: *XMind* або *MindMeister*.

Хід виконання:

Учні повинні обрати тему з глобальною проблемою (наприклад, *Climate Change, Poverty, Migration*).

Створюють карту-презентацію з підтемами.

Виконують усну презентацію англійською з демонстрацією карти.

Методичне обґрунтування:

Вправа інтегрує мовленнєву, соціокультурну та стратегічну компетентності. Вона відповідає вимогам Державного стандарту щодо формування вмінь академічної комунікації [52].

Вправа 7. “*Problem-Solving Map*” (11 клас)

Мета: формування навичок колективного обговорення та пошуку рішень.

Тип: інтерактивна групова вправа.

Онлайн-ресурс: *Miro* або *Lucidchart*.

Хід виконання:

Відповідно пропозиції вчителя учні аналізують певну ситуацію (наприклад, *How to make our school eco-friendly?*).

Групи створюють карти з пропозиціями, використовуючи ключові слова та фрази.

Презентують рішення, пояснюючи аргументи англійською.

Методичне обґрунтування:

Вправа сприяє розвитку комунікативної взаємодії та співпраці, навчає досягати спільного результату англійською. Дослідження Т. Колтунович підтверджує, що візуалізація ідей підвищує ефективність групової роботи на 35% [42].

Вправа 8. “*Mind Map Interview*” (10 клас)

Мета: розвиток умінь ставити запитання й відповідати в діалозі.

Тип: парна комунікативна вправа.

Онлайн-ресурс: *Coggle*.

Хід виконання:

Учитель пропонує тему (наприклад, *Travelling abroad*).

Учні в парах створюють карту *My Travel Experience* із підтемами *Places*, *People*, *Impressions*, *Advice*.

Один учень проводить інтерв'ю англійською, інший відповідає, використовуючи карту як підказку.

Методичне обґрунтування:

Робота сприяє автоматизації мовленнєвих навичок і підвищує упевненість у говорінні. Карта забезпечує опору й зменшує мовленнєвий бар'єр.

Вправа 9. “Global Issues Mind Map” (11 клас)

Мета: розвиток умінь аргументовано висловлюватися про глобальні проблеми.

Тип: парна/групова вправа-дискусія.

Онлайн-ресурс: *Coggle*.

Хід виконання:

Учитель обирає тему “*Global Problems*”.

Групи створюють карту з гілками: *Pollution, Climate Change, Poverty, Overpopulation*.

Для кожної підгілки учні зазначають *causes, effects, solutions*.

Кожна група презентує свої висновки класу.

Методичне обґрунтування:

Інтелектуальна карта допомагає систематизувати складну інформацію, формує навички критичного аналізу та логічного структурування аргументів. Учні навчаються висловлювати і підтримувати позицію в англомовному спілкуванні (Додаток D).

Вправа 10. “Mind Map Biography” (10 клас)

Мета: формування навичок монологічного мовлення через опис відомих осіб.

Тип: індивідуальна вправа-презентація.

Онлайн-ресурс: *Canva Mind Maps*.

Хід виконання:

Учитель пропонує тему “*Famous People*”.

Кожен учень обирає відому особу та створює карту з гілками: *Early life, Career, Achievements, Interesting facts*.

Учні готують усну презентацію (3–4 хвилини) із використанням карти як візуальної опори.

Методичне обґрунтування:

Робота з картою сприяє формуванню навичок зв'язного монологічного мовлення, тренує логіку викладу матеріалу, активізує тематичну лексику.

Вправа 12. “Mind Map Transformation” (11 клас)

Тип: творчо-продуктивна, групова.

Онлайн-ресурс: *Miro*.

Хід виконання:

Учні об'єднуються в групи й на основі попередньої карти створюють нову карту “Eco-friendly School Project”, використовуючи набуту лексику.

Вони мають описати заходи, які допоможуть зробити школу екологічнішою (install solar panels, organize clean-up days, reduce plastic use).

Групи презентують свої карти англійською.

Методичне обґрунтування:

Відбувається перехід від лексичної репродукції до продуктивного вживання у власних висловлюваннях. Учні використовують лексику у змістовному контексті.

Запропонована система вправ реалізує поетапне формування говоріння — від репродуктивного рівня до творчо-продуктивного.

На початковому етапі учні вчаться структурувати думки за допомогою інтелектуальних карт (вправи 1, 3, 5, 12).

На середньому — розвивають уміння взаємодії в парі чи групі (вправи 2, 4, 7, 8).

На завершальному — створюють власні мовленнєві продукти (вправа 6).

Система також відповідає принципам диференційованого навчання: кожна вправа може бути адаптована відповідно до рівня володіння мовою (B1–B2), передбачає роботу в різних форматах (індивідуальному, парному, груповому).

Застосування інтелектуальних карт у вправах сприяє розвитку метапізнавальної компетентності, адже учні усвідомлюють логіку побудови висловлювання, бачать взаємозв'язки між частинами повідомлення. При цьому інтелектуальні карти є не допоміжним інструментом, а основою організації мовленнєвої діяльності [17].

Розроблені вправи спонукають учнів до самостійної роботи над мовленням, підвищуючи їхню мотивацію. Поєднання когнітивних технологій (інтелектуальних карт) із комунікативним підходом дозволяє не лише розвивати мовленнєві навички, а й готувати учнів до реального спілкування у глобалізованому світі.

Таким чином система вправ, побудована на використанні інтелектуальних карт, забезпечує комплексне формування англomовної комунікативної компетентності в говорінні ліцеїстів.

Інтелектуальні карти допомагають створити таку атмосферу в навчанні, у якій мовлення стає природним інструментом пізнання й спілкування. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти, орієнтованої на формування компетентностей XXI століття — комунікації, колаборації, креативності та критичного мислення.

Отже, система вправ, заснована на технології інтелектуальних карт, є дієвим засобом удосконалення навчання англійської мови в ліцеї, що забезпечує досягнення цілей освітньої програми та реальний розвиток комунікативних умінь учнів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні узагальнення й висновки.

1. Теоретичний аналіз проблеми засвідчив, що англійськомовна комунікативна компетентність є багатокомпонентним феноменом, який охоплює лінгвістичні, прагматичні, соціокультурні та стратегічні складові. Слідом за Д. Гаймсом, М. Канейлом та М. Свейном, вважаємо, що комунікативна компетентність полягає у здатності особистості ефективно використовувати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, комунікативного наміру та соціокультурного контексту. Формування цієї компетентності в учнів ліцею передбачає розвиток не лише мовних знань, а й умінь застосовувати їх у реальних комунікативних ситуаціях з урахуванням соціальних і культурних особливостей. Особливе значення має говоріння — продуктивний вид мовленнєвої діяльності, який забезпечує практичне використання здобутих мовних умінь у процесі міжособистісної взаємодії. Під мовленнєвою навичкою, за І. Бім та С. Ніколаєвою, розуміємо автоматизовану здатність породжувати зв'язні висловлювання відповідно до комунікативного завдання та ситуації спілкування.

2. Навичка говоріння визначена як складний інтегрований процес, що вимагає розвитку фонетичних, лексико-граматичних, прагматичних та психологічних компонентів. Формування умінь монологічного й діалогічного мовлення є ключовим завданням іншомовної освіти, оскільки саме ці види діяльності забезпечують здатність до спонтанного, зв'язного та змістовного спілкування англійською мовою.

3. Інтелектуальні карти (mind maps) розглядають як ефективний засіб навчання, який допомагає впорядковувати інформацію, встановлювати зв'язки між поняттями та розвивати творче мислення.

Їхнє використання сприяє розвитку критичного й асоціативного мислення, систематизації знань і підвищенню мотивації учнів. Застосування інтелект-карт активізує обидві півкулі мозку, що забезпечує глибше засвоєння матеріалу та підвищує рівень самостійності учнів у навчанні.

4. Аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду показав, що метод інтелектуальних карт набуває популярності у навчанні іноземних мов завдяки своїй універсальності. У практиці англійськомовних шкіл він використовується для опрацювання лексики, граматики, створення монологічних висловлювань і презентацій. В українській педагогічній практиці метод знаходить дедалі ширше застосування у профільних ліцях та закладах загальної середньої освіти, оскільки сприяє інтенсифікації пізнавальної діяльності та розвитку комунікативних умінь.

5. У другому розділі роботи розроблено та апробовано систему вправ для формування англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні засобами інтелектуальних карт. Запропонована система базується на поетапному розвитку навичок — від опрацювання лексики та граматичних структур до побудови власних висловлювань. Використання онлайн-ресурсів (*MindMeister*, *Coggle*, *Canva*, *XMind* тощо) підвищує інтерактивність навчального процесу та залученість учнів до комунікативної діяльності.

6. Результати проведеного аналізу вітчизняних та зарубіжних напрацювань з даної проблеми підтвердили ефективність використання інтелектуальних карт у процесі навчання говоріння, оскільки в даному випадку учні демонструють істотне зростання рівня мовленнєвої активності, розширення лексичного запасу, покращення зв'язності висловлювань і підвищення впевненості у спілкуванні англійською мовою.

7. Використання інтелект-карт у навчанні англійської мови забезпечує комплексний вплив на розвиток когнітивних, мовленнєвих і особистісних якостей ліцеїстів. Зокрема, відзначено позитивну динаміку в розвитку

критичного мислення, вмінь планування висловлювань і командної взаємодії під час групової роботи.

Водночас попри значний потенціал інтелектуальних карт, виявлено певні обмеження їх застосування: потреба у додатковому часі на створення карт, залежність ефективності від когнітивного стилю учнів і необхідність методичної підготовки вчителя. Проте за умови поєднання з іншими педагогічними технологіями ці труднощі можуть бути мінімізовані.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що інтелектуальні карти є ефективним засобом формування англійськомовної комунікативної компетентності в говорінні учнів ліцеїв, оскільки поєднують навчальну, мотиваційну й розвивальну функції. Їх використання сприяє інтенсифікації освітнього процесу, формуванню мовленнєвої впевненості учнів та підвищенню якості іншомовної освіти в цілому.

Перспективу подальших досліджень становить розроблення інтегрованих методичних моделей, що поєднують інтелектуальні карти з іншими цифровими інструментами та комунікативними технологіями навчання, а також вивчення їхнього впливу на аудіювання, читання та письмо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баб'юк О. В. Формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 280 с.
2. Бібік Н. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 47–58.
3. Бирка М. Теоретико-методичні основи використання інтелектуальних технологій у професійній діяльності вчителів природничо-математичних дисциплін. *Нова педагогічна думка*, 2013. № 3. С. 3–6.
4. Боднар Л. В. Методика навчання французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей з урахуванням їх навчальних стилів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2021. 334 с.
5. Веніг Н. А. Формування іншомовної комунікативної компетентності у школярів : навч.-метод. посіб. Львів : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
6. Використання відкритого освітнього середовища з елементами штучного інтелекту для професійного розвитку вчителів : метод. рекомендації. / Гриб'юк О. О. та ін. ; за ред. М. П. Шишкіної. Київ : ІЦО НАПН України, 2024. 118 с.
7. Використання інтелектуальних карт у плануванні та організації освітнього процесу : інформаційно-методичний вісник / уклад. Клачко Л. М. Тербовля, 2015. 16 с.
8. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2011. 206 с.
9. Вітюк В. В., Лякішева А. В. Інтелектуальні карти як засіб формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 74. № 6. С. 111–126.

- 10.Гавриленко К. Застосування ментальних карт як засобу візуалізації навчального матеріалу. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 3. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/695> (дата звернення: 20.10.2025).
- 11.Гриценко Є. М. Ментальна карта як засіб візуалізації навчального матеріалу на уроках мовно-літературного циклу. *Імідж сучасного педагога*. 2023. 5(206). С. 119–125. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-119-125](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-119-125) (дата звернення: 20.10.2025).
- 12.Гудима Ю. П. Формування у майбутніх учителів англійської мови навчально-стратегічної компетентності в діалогічному мовленні : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2018. 403 с.
- 13.Драчук А. Інтелект-карта як засіб формування емоційного інтелекту молодших школярів. *Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: зб. наук. пр. студ.*, Кривий Ріг : КДПУ, 2022. Вип. 15. С. 51–55.
- 14.Жукова С. Розвиток логічного мислення учнів початкових класів шляхом вивчення формальної логіки. *Початкова школа*. 2002. № 2. С. 47–51.
- 15.Кабінет Міністрів України. Постанова № 898 «Державний стандарт базової середньої освіти», 30 вересня 2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF/stru> (дата звернення: 20.10.2025).
- 16.Коваленко В. В. Методичні рекомендації щодо використання цифрових сервісів у навчальному процесі. Київ : Інститут цифровізації освіти НАПН України, 2023. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743886/1/Методичні%20рекомендації%20Коваленко.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
- 17.Ковальчук І. Соціальні мережі як сучасний інструмент навчання іноземної мови. *Науковий вісник університету*. 2021. № 2. С. 45–49.

18. Колтунович Т., Поліщук О. Використання ментальних карт як засобу візуалізації у процесі викладання соціальної психології. *Молодий вчений*, 2019. № 7.1. С. 19–26.
19. Лавренова М. В. Ментальні карти як новації в освітньому процесі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2019. Вип. 1. С. 36–40.
20. Лопутько О. Технологія використання ментальних карт у навчанні курсантів англійської мови професійного спрямування. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. № 2(16). С. 100–107.
21. Лопутько О. Упровадження методу побудови ментальних карт у процес навчання курсантів англійської мови за професійним спрямуванням. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2019. № 19. С. 145–155.
22. Міністерство освіти і науки України. Навчальна програма з англійської мови для 10–11 класів (“English for Schools”). URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58921/> (дата звернення: 20.10.2025).
23. Морзе Н.В., Вембер В.П., Барна О.В., Кузьмінська О.Г. Інформатика-6: навчання через діяльність / Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2014. – №4 (52). – С.16-24.
24. Мукій Т. В. Застосування сучасних ІКТ з метою формування індивідуальної навчальної рефлексивно-гуманістичної траєкторії розвитку учня середньої школи. *Інформаційні технології в освіті*. 2015. С. 141–157.
25. Овечкіна Ю. Р. Навчання іншомовного письма учнів основної школи: теорія та практика. Харків : Основа, 2019. 240 с.
26. Орда О. Ф. Інтелект-карти як ефективний метод навчання англійської мови у студентів-інженерів. *Psych. Vernadsky Journals*. 2020. № 4. С. 230–234. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2020/38.pdf (дата звернення: 20.10.2025).

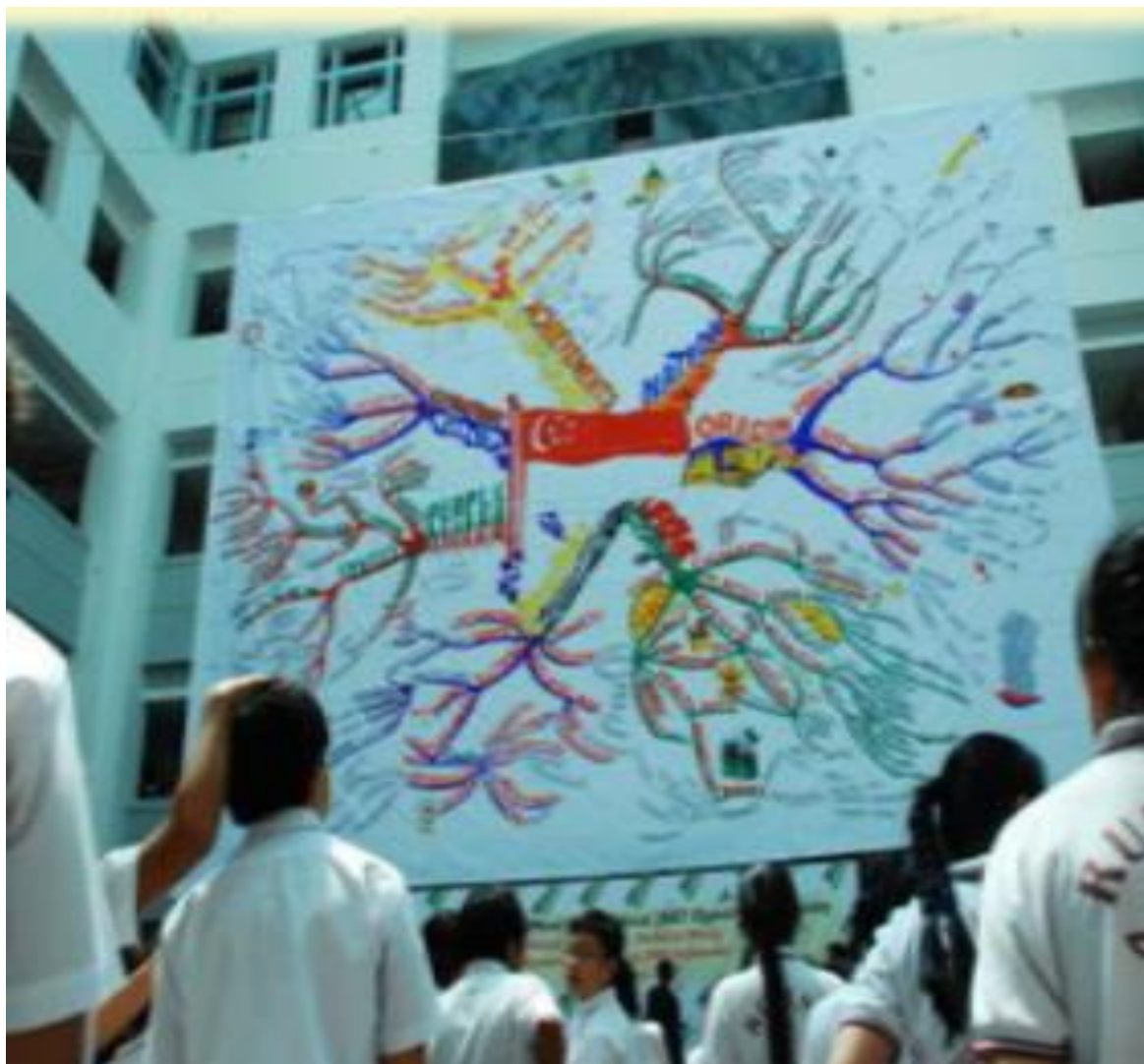
27. Полонська Т. К. Ментальна карта як ефективний засіб розвитку критичного мислення учнів на уроках іноземної мови у 5–6 класах гімназії. *Sectoral research XXI: characteristics and features*. 2022. № 3. С. 26–28. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730325/1/Chicago_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-385-1302-PB-27-29.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
28. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_14 (дата звернення: 27.10.2025).
29. Прокопчук М. М. Формування мовних компетенцій в учнів основної школи (англійська мова після німецької) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2018. 287 с.
30. Пушкар О. І., Завгородня О. С. Використання карт пам'яті для структурування інформаційного простору навчальних дисциплін у E-learning. *Система обробки інформації*. 2018. Вип. 2(153). С. 108–116.
31. Романовська О. Застосування методу інтелект-карт у підготовці магістрів освітніх наук. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2019. № 3. С. 27–37.
32. Романовський О. Г. Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 64. № 2. С. 185–196.
33. Сафонова В. В. Комунікативна компетенція як основа сучасної іншомовної освіти. Харків : Ранок, 2010. 176 с.
34. Спірін О., Яцишин А., Іванова С. Використання електронних систем відкритого доступу для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. № 5(55). С. 136–174.

- 35.Хільченко Т. В. Формування іншомовної писемної компетентності учнів середньої школи: теорія і практика. Полтава : ПНПУ, 2018. 96 с.
- 36.Шмир М. Ф. Дидактичні основи реалізації діяльнісного підходу в процесі підготовки вчителя іноземної мови : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.09 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2020. 496 с.
- 37.Amelina S. M., Tarasenko R. O. Using mobile applications with augmented reality elements in the self-study process of prospective translators. *Educational Technology Quarterly*, 2022. P. 263–275. URL: <https://acnsci.org/journal/index.php/etq/article/view/51> (дата звернення: 20.10.2025).
- 38.Boichenko M., Churychkanych I., Kulichenko A. Mind maps to boost the learning of English as L2 at higher education institutions in Ukraine. *Amazonia Investiga*, 2023. 12(70). P. 229–240. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.70.10.21>
- 39.Buzan, T. The Mind Map Book. – London : BBC Active, 2018. – 320 p.
- 40.Holovko I. Visual mind mapping in teaching process. *World Journal*, 2024. URL: <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj26-00-041> (дата звернення: 20.10.2025).
- 41.Hymes, D. On Communicative Competence. In: *Sociolinguistics*. Penguin Books, 1972. P. 269–293.
- 42.Tarasenko R. O., Amelina S. M., Kazhan Y. M. The use of AR elements in the study of foreign languages at the university. In: O. Y. Burov, A. E. Kiv (Eds.), *Proceedings of the 3rd International Workshop on Augmented Reality in Education*, Kryvyi Rih, Ukraine, 2020. P. 129–142. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-2731/paper06.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
- 43.Tverezovska N. Mind-Mapping Technique Implementation into English for Specific Purposes Training. *Universal Journal of Educational Research*, 2020. 8(12A). P. 7379–7393. URL: https://www.researchgate.net/publication/348996555_MindMapping_Technique_I

[Implementation into English for Specific Purposes Training](#) (дата звернення: 20.10.2025).

ДОДАТКИ

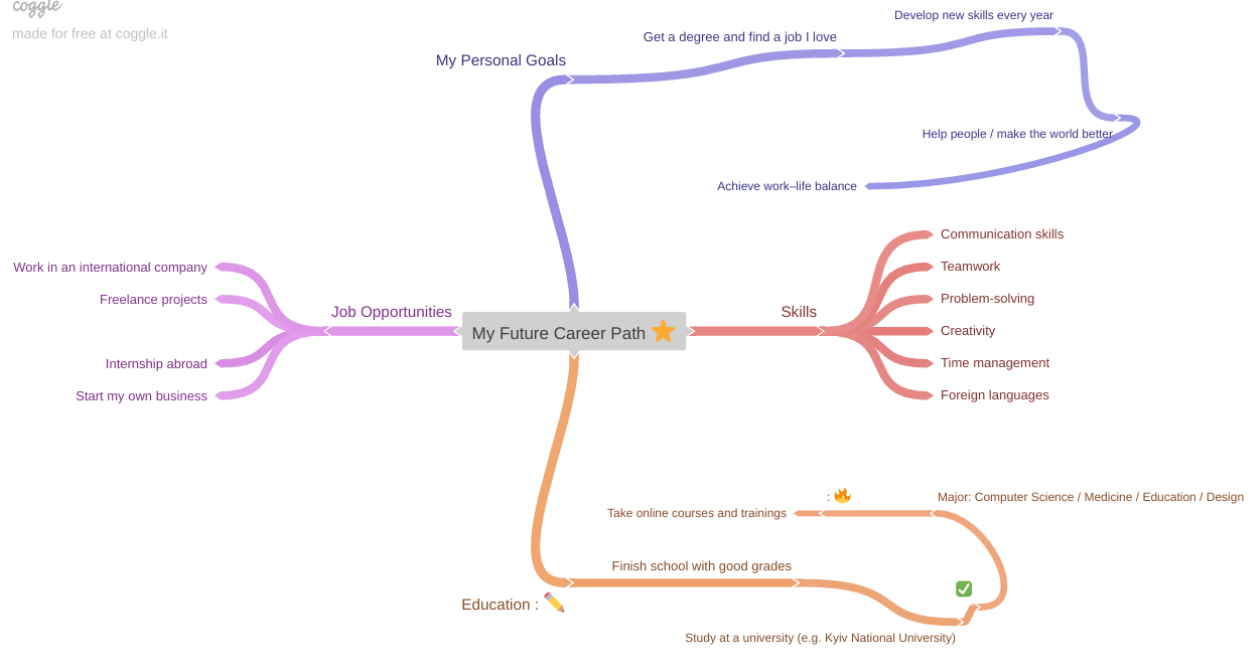
Додаток А

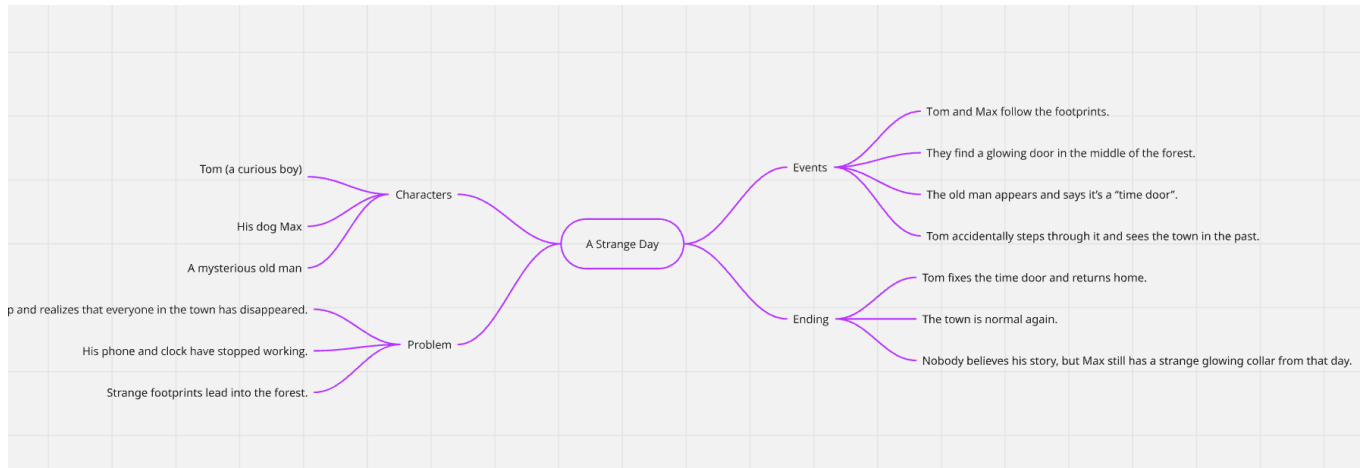
Приклад карти в Coggle

coggle

made for free at coggle.it

Приклад карти в Miro

Приклад карти в Canva

